

Xurmet ATAJanov,
QQDU Jurnalistika kafedrası dotsenti
Email: hurmet_05@mail.ru

O'zbekiston Davlat san'at va madaniyat instituti Nukus filiali dotsenti, f.f.n K.Kaleev taqrizi asosida

REGIONAL INFORMATION POLICY AND MEDIA ANALYSIS

Annotation

The article analyzes the importance of information policy in the regional information space and the role of mass media in this. The author comprehensively studied the factors influencing regional information policy in the media space of Karakalpakstan, as well as the importance and effectiveness of new forms of interaction between the audience and the media in the modern media landscape.

Key words: Regional journalism, media space, information security, civil society institutions.

РЕГИОНАЛЬНАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ ПОЛИТИКА И АНАЛИЗ СМИ

Аннотация

В статье анализируется значение информационной политики в региональном информационном пространстве и роль в этом средств массовой информации. Автор комплексно изучены факторы, влияющие на региональную информационную политику в медиaprостранстве Каракалпакстана, а также значение и эффективность новых форм взаимодействия аудитории и СМИ в современном медиа ландшафте.

Ключевые слова: Региональная журналистика, медиа пространство, информационная безопасность, институты гражданского общества.

MINTAQAVIY AXBOROT SIYOSATI VA OAV TAHLILI

Аннотация

Maqolada mintaqaviy axborot makonida axborot siyosati ahamiyati va bunda OAV ning to'lgan o'rni masalalari tahlilga olingan. Muallif Qoraqalpog'iston media makonida mintaqaviy axborot siyosatiga ta'sir etuvchi faktorlar va bugungi kun media makonda auditoriya-OAV aloqalarining yangi ko'rinishlarining ahamiyati va ta'sirchanligi masalalari har tomonlama o'rganilgan.

Kalt so'zlar: Mintaqaviy jurnalistika, media makon, axborot xavfsizligi, fuqarolik jamiyati institutlari.

Kirish. Axborot siyosati bilan jamiyat o'rtasida aloqa o'rnatish uchun OAV asosiy axborot tarqatish tizimidan biri hisoblanadi. Milliy axborot siyosati jamiyatda paydo bo'lgan barcha masalalarni oshkoralik tamoyili asosida tahlil qiladi va davlatning barqaror rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Bunday holatda hukumat yoki jamiyatning talablari ustun bo'lgan taqdirda axborot siyosati ta'sirchanligi pasayib ketadi. Demak, hukumat va jamiyat talablari teng salmoqlik tarzida rivojlanib boradigan bo'lsa, jurnalistikaning ham barqaror rivojlanishi ta'minlanadi. Umumdavlat OAV tizimi bir bo'g'ini hisoblangan mintaqaviy OAV va jurnalistikaning hukumat va jamiyat o'rtasidagi aloqalarning muvozanatini saqlagan holda harakat qilishi mintaqaviy axborot siyosatining barqaror rivojlanishiga olib keladi. Shunday ekan bugungi kun mintaqaviy jurnalistikaning rivojlanish tamoyillarini aniqlash uchun mintaqaviy axborot siyosati masalalari har tomonlama tadqiq qilishini dolzarb hisoblanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Mavzuning asosiy masalalariga o'tmasdan oldin davlat axborot siyosati masalalarini har tomonlama tahlil qilish talab qilinadi. Bunda rossiyalik olim Y.A. Goncharov davlat axborot siyosati masalasiga qo'yidagicha yondoshishga e'tibor qaratadi: "fuqoralarining huquq va erkinliklarini amalga oshirish, insonlarning erkin rivojlanishi va yaxshi yashashi uchun amalga oshiriladigan axborot munosabatlarini tartibga solib to'radigan faoliyat hisoblanadi. Ularni uch turga bo'lib qarash mumkin: davlatning axborotlashtirish siyosati, OAV sohasidagi siyosati, axborot xavfsizligi va axborotni himoya qilish yo'nalishidagi siyosati"[1].

Qozoq olimi E.K.Aliyarov davlat axborot siyosatiga shunday ta'rif beradi: "Davlatning axborotlashtirish borasidagi siyosatini har tomonlama axborot sohasida shakllanadigan jarayon sifatida ta'kidlab o'tish mumkin. Davlat axborot siyosati jamiyatning axborot sohasini rivojlantirish bilan bog'liq bo'lgan davlat tashkilotlari ishlarini tartibga soladi"[2].

Axborot siyosatining OAV da talqin qilinishi masalasida ayrim xususiyatlar ko'zga tashlanadi: "bu OAV larning

muammoli-mavzuli chizig'idagi g'oyali-ijodiy konsepsiya, uni ishlab chiqish har bir OAV ning ijtimoiy yo'nalishiga bog'liq hisoblanadi"[3]. YA'ni har bir OAV ning o'z axborot siyosati bo'lishi mumkin, u konkret OAV maqsadli yo'nalishi, auditoriyasi va bir qator xususiyatlarga bog'liq holda farqlanishi mumkin. Bundan tashqari, OAV larning axborot siyosati davlat siyosati, mahaliy boshqarish tashkilotlari tartib-qoidalar, ushbu makon tan olingan medialar uchun tegishli bo'lgan qonunchilikka bog'liq o'zgarishlarga yo'naltirilishi mumkin. OAV siyosati prinsipi ko'pchilik holatda uxshash bo'lsa ham, ayrim holatlarda mediani boshqarish tizimiga bog'liq ravishda o'z xususiyatlariga ega bo'ladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mintaqaviy axborot siyosati masalalari aniqlash uchun dastlab masalani ijtimoiy-siyosiy tahlili amalga oshirildi. Media makonda mintaqaviy OAV lardagi maqolalarning ta'sirchanligi masalalarini aniqlash uchun esa kontent-tahlili va empirik taqqoslash metodlaridan foydalanildi.

Axborot siyosatini ma'lum bir xudud asosida tahlil qiladigan bo'lsak, olimlar tomonidan qator nazariy qarashlar mavjud. Masalan, E.A. Merkuşine mintaqaviy axborot siyosati maqsadini qo'yidagilar deb hisoblaydi: axborot va telekommunikasion texnologiyalarning rivojlanishi, hukumat tashkilotlari faoliyati bo'yicha axborotga egalik qilish, OAV larda shahar va mintaqaning yaxshi imidjini yaratish, jamiyatni birlashtirish va fuqarolik jamiyatini shakllantirish, ijtimoiy-siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar haqida o'z vaqtida va to'laqonlik xabar berish, obyektiv axborot olish uchun qo'lay sharoit yaratish[4].

Tahlil va natijalar. Hukumat tashkilotlari axborot siyosatini amalga oshirishda ko'p vaqlardan buyon OAV imkoniyatlaridan foydalanib kelishmoqda. Eski ittifoq davrida telekommunikasion texnologiyalarning rivojlanmaganligi sababli hukumat o'z g'oyalarini gazeta, radio va televidenie orqali amalga oshirib kelgan edi. Davlat tomonidan qabul qilingan qonunlar, qarorlar, markaziy keyin esa mintaqaviy OAV lar, hatto har bir mintaq o'z ona tilida tushintirishga harakat qilgan edi. Shunday

bo'lsa ham hohlagan jamiatda hukumat bilan fuqarolar orasida dialog katta ahamiyatga ega. Sababi, ikki tomonlama aloqa bo'lmagan holatda hukumatning asosiy bug'inlari bo'lgan fuqarolik jamiati instituti tanazzulga uchraydi.

Ayniqsa bugungiday fuqarolik jamiat ustunlik qiladigan davrda hukumat bilan OAV lari orasida aloqaning bo'lishi fuqarolik jamiati sari tashlanayotgan katta qadam ekanligini ta'kidlab o'tish zarur. Rossiya olimi E.P. Proxorov o'z mehnatida hukumat bilan jamiat o'rtasidagi siyosiy dialogning ahamiyatiga aloqida o'rg'u bergan edi[5].

Hukumat tashkilotlari jamiat bilan aloqa o'rnatish uchun har qanday OAV lari va ulardagi har hil shakllardan foydalanadi. Ta'kidlab o'tadigan bo'lsak, sobiq ittifoq davrida gazetalaridan aholi bilan maktublar orqali aloqa o'rnatish tajribasi bo'ldiyu YA'ni o'quvchi jamiat bo'layotgan muammolardi maktubga joylashtirib tahririyatga yo'llaydi, tahririyat esa maktubning mazmunidan kelib chiqqan holda uni nashrning maxsus o'rniga joylashtiradi, ayrim maktublar esa to'g'ridan-to'g'ri tegishli hukumat tashkilotlariga yo'naltirilgan. Demak, gazetalar hukumat-fuqaro orasida aloqa o'rnatadigan asosiy bo'g'in bo'lganligi ko'zga tashlanadi.

Hozirgi zamonaviy kommunikasion texnologiyalarning rivojlangan davrida ikki tomonlama aloqani o'rnatishda OAV larning dasturiy shakllari bilan birga ijtimoiy tarmoq imkoniyatlaridan keng to'ra foydalanilib kelinmoqda.

Demak bugungi kuni hukumat – OAV – auditoriya orasidagi aloqa o'rnatishning bir qator yangi uslublari mavjud. Masalan, "Qaraqalpaqstan" telekanalida hukumat tashkilotlari bilan fuqarolar orasida aloqa o'rnatishda interaktiv uslublardan foydalanilmoqda. YA'ni bu uslub dasturiy – interaktiv uslub sifatida ta'kidlab o'tish mumkin. Televideniye bu yo'nalishdagi ko'rsatuvlar ijtimoiy-siyosiy ko'rsatuvlar sifatida efigra o'zatiladi. M.A. Berejnaya o'zining doktorlik dissertatsiyasida jamiat va ijtimoiylik tushunchalarini solishtirish berishga harakat qiladi. Bunda u ijtimoiylikni ikki ma'noda qo'llaniladi degan fikrni ilgari so'radi: keng ma'noda, jamiatning sinonimi sifatida. Tor ma'noda – jamiatning bir bo'ili, ijtimoiy hayotning ma'lum bir tomoni. Bundan tashqari muallif qo'shimcha tahlillarni keltirib o'tadi: Professional jurnalistikada ijtimoiy muammo, ijtimoiy soha muammolari, ijtimoiy mavzu, ijtimoiylik, bir sinonimik guruh sifatida qo'llaniladi, odatda ijtimoiy ko'makka muhtoj qatlamning muammolarini yoritib beradi[6].

Jamiatning va ijtimoiy institutlarning talabalarini e'tiborga olish vazifalari olim Dennis Mak Kueyn tomonidan ham ta'kidlab o'tilgan edi:

- jamiatda nima bo'layotganligi haqida xabar berish;
- hukumat va odamlar orasida aloqa o'rnatishga ko'maklashish;
- jamiatning asosiy institutlari orasidagi aloqalarni qo'llab-quvvatlash.

Ushbu konsepsiyada ijtimoiy-siyosiy ko'rsatuvlar boshlovchisi hukumatning faqat tadqidchisi va nazoratchisi sifatida ko'rilmagan, milliy manfaatlar uchun xizmat qiladigan yordimchi sifatida ham ish olib boradi. Qiyin holatlarda, urish va favqulodda holatlarda yangilik o'zatuvi medialar o'z hohishi, istagi bilan aloqa o'rnatadi. YA'ni tanlab olgan axborotlarni to'g'ri harakatlari bilan hukumat rahbarlariga so'z berish va axborotlarni yuzaga chiqarmaslik, o'z-o'zini senzura olish bilan ish olib boradi[7].

Bizning fikrimizsha Qoraqalpog'iston telekanali orqali efigra uzatilib kelingan «Kunnin temasi» ko'rsatuvi jamiatda bo'layotgan o'zgarishlar, davlat va xalq o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlash, fuqarolarga ma'lum bir yo'l-yo'riqlar berishda ahamiyati katta deyishimiz mumkin.

Masalan, 2019 yil 6 fevral kuni efigra uzatilgan sonida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Texnik jihatdan tartibga solish, standartlashtirish, sertifikatlashtirish va metrologiya tizimlarini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" qarorining bajarilishi masalalari tahlilga olindi. Studiyyaga qator mutaxassislar taklif etilib, ushbu masala yuzasidan respublikada olib borilayotgan ishlar sarhisobi ta'kidlab o'tildi.

"Qaraqalpaqstan" telekanali orqali efigra uzatiladigan "Ashiqtan-ashiq soylesio" deb nomlanadigan ko'rsatuv qator

yillar efigra yuzini ko'rib keldi. Unda asosan vazirliklar, tuman rahbarlari, tegishli tashkilot rahbarlari to'g'ridan-to'g'ri efigra orqali fuqarolardan kelib tushgan va telefon orqali qo'ng'iroqlarga javob berilib kelindi. Fuqarolarning takliflari efigra o'zida o'rganilib, tegishli xulosalar chiqarildi.

Ayniqsa tuman hokimlarining studiyyaga taklif qilinib konkret bir tumanning muammolari ko'tarilganligi ahamiyatga molik edi. YA'ni bitta ko'rsatuvda tumanda ish olib boradigan qator tashkilot rahbarlari ham qatshadi va bu narsa fuqarolarning muammolari bir joyda tahlil qilinishi va ayrimlari esa shu vaqtning o'ziga echim topishi fuqarolik jamiati rivojlanishi uchun ahamiyati katta bo'ldi.

Ko'rsatuv jamiatda bo'layotgan hodisalarni ochiq-oydan ko'rsatuv berish imkoniga ega bo'lgan ko'rsatuvlardan hisoblanar edi. Ammo ko'rsatuv to'liq o'z potentsiali doirasida ish olib bordi ta'kidlab o'tish qiyin. Asosiyalaridan biri, bu ko'rsatuv boshlovchisining faqatgina ko'rsatuvchi sifatida efigra harakat qilishi. Fikrimizcha, ko'rsatuv boshlovchi jurnalist ko'rsatuvni boshqaruvini o'z qo'liga olib, savollarni jonlantirishi kerak. Shuning bilan efigra kelib to'shgan savollarni qabul qilish jarayoni ancha so'st. Masalan, tumanda bo'layotgan muammolarni efigra olib chiqish uchun telefon orqali qo'ng'iroq qilishi kerak, ammo ko'pchilik holatlarda fuqarolarning studiyyaga qo'ng'iroq qilib tushishi qiyin bo'lganligi eshitkanmiz.

Keyingi yillari zamonaviy kommunikasion texnologiyalari rivojlanishi bilan davlat boshqaruvi va hukumat tashkilotlari tomonidan axborot siyosatini olib borish osonlashmoqda. Ayniqsa, tarmoq OAV lari auditoriyalarining axborotga bo'lgan talablarini qondirishda roli aloqida bo'lmoqda. YA'ni tarmoq OAV lari jurnalist bilan auditoriyaning aloqasini real vaqt ishida amalga oshirish imkonini yaratib beradi.

Auditoriya bilan ikki tomonlama aloqa qanday o'rnatiladi? M.M. Lukina internetda interaktivlik shakllarining qo'yidagi turlarini ta'kidlab o'tadi.

- Tahririyatga maktub yozish taklifini berish;
- Forumlar bilan mehmonlar kitobi;
- Ovoz berish, anketa;
- Chatlar;
- Sayt ichida qidirish;
- Onlayn, intervyu, konferensiyalar[8].

Bugungi kun hukumat-OAV-auditoriya qurilishi biraz o'zgarishga uchradi, ushbu tizimga ijtimoiy tarmoqlar bilan messendjerlar kelib qo'shilgan bo'lsa ham olim M.M. Lukina ta'kidlab o'tgan aloqa o'rnatishning interaktiv shakllari o'zgarishga uchradi, ammo ayrimlarining dolzarbliligi ortib bormoqda. Qo'yida Qoraqalpog'istondagi ijtimoiy tarmoq va messendjerlarda media vazifasini bajaradigan axborot manbalarida axborot siyosati formulasi qanday amalga oshirilib kelayotganligini ko'rib o'tamiz.

Tahririyatga maktub yo'llash taklifi bilan chiqish eskiday tuyilishi mumkin, ammo oldin maktub orqali auditoriya bilan ikki tomonlama aloqa o'rnatib kelgen bosma OAV lar uchun qo'lay shakl hisoblanadi.

Video chatlar orqali auditoriya bilan aloqa o'rnatish, bu shakl messendjerlar bilan ijtimoiy tarmoqlar algoritmlariga moslashgan holda ishlangan aloqa turi hisoblanadi. Qoraqalpog'istonda telegram kanallari video chatlar yordamida hukumat tashkilotlari, ayniqsa, xalqqa xizmet ko'rsatish karxonalari bilan davlat tashkilotlari xodimlari, telegram kanallarida to'g'ridan-to'g'ri video konferensiyalar orqali aloqa o'rnatib kelmoqda. Video konferensiyaning samaraligi ijtimoiy masalaga tegishli soha vakillaridan to'g'ridan-to'g'ri efigra javob olib imkoni bo'ladi. Masalan, <https://t.me/Kar24Uz> telegram kanalida xalqqa xizmat ko'rsatish karxonalari bilan to'g'ridan-to'g'ri efigra tashkil etildi va ularda xalqi o'ylantirib yurgan masalalar tahlil qilindi.

Ovoz berish shakli, biroz o'zgarishga uchragan bo'lsa ham uning vazifa o'zgarishga uchradi. "Eng faol yuqori o'quv yurti rahbari" ovoz berish tanlovi tashkil etilgan edi. O'quvchilar maxsus @JOO_bashtilari_bot orqali o'zlari tanlagan talabaga ovoz berish imkoniga ega bo'ladi.

Oldin <https://t.me/kruzuz> telegram kanali orqali Qoraqalpog'istonning eng faol hokimlari nominatsiyasi orqali ovoz berish takshil etilgan. Bunday ovoz berish uslubi bilan

xalqning ma'lum bir lavozim egasiga bo'lgan munosabatni bilish mumkin.

Bundan tashqari, ovoz berish orqali jamiyatdagi bir qator echimlar og'ir bo'lgan muammolarga echim topish mumkin. Masalan, shahardagi ayrim ko'chalarga atamalar qo'yish masalasi echishi qiyin bo'lsa, ovoz berish orqali masalani engil echish mumkin.

Yangiliklarga kommentariy yozish – bu auditoriya bilan tahririyatning ikki tomonlama aloqa o'rnatishning eng sodda uslublaridan biri hisoblanadi. Ammo bu uslub barcha ijtimoiy tarmoq bilan messendjerlarda faolligi yo'qotdi. Bizning fikrimizcha, o'quvchilarning kommentariylariga ma'lum darajada akkaunt egalari ham javob berishi, javobgarlik belgilanganligi sabab bo'lgan bo'lishi mumkin.

Chat-botlar orqali murojat yo'llash. O'zbekistonda 2017 yili «Jismoniy va yuridik shaxslarning murojatlari tug'risida» gi qonuni qabul qilingan edi, qonunning ikkinchi bobi «Xalq qabulxonalarini va virtual qabulxonalarini» deb nomlanadi. Qonunda ushbu bandning bo'lishi jamiyatda paydo bo'lgan masalalarni to'g'ridan-to'g'ri qabul qiladigan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti virtual qabulxonasi sayti tashkil etildi.

“Pastdan-yuqoriga” etib boradigan axborotni qo'llab-quvvatlash, ya'ni fuqarolarning o'zlari ko'rgan, ko'rib yurgan muammolarini, video yoki foto ko'rinishida bot orqali tahririga yo'llash imkonin berdi. Ayniqsa, mintaqa darajasida fuqarolik jurnalistlar bilan tarmoq OAV larining aloqa o'rnatishi ikki tomon uchun ham manfaatli.

Xulosa va takliflar. Bugungi kuni mintaqaviy axborot siyosatini amalga oshirishda qator tamoyillarga e'tibor qilish kerak bo'ladi. Masalan:

- Auditoriya tamoyili. YA'ni auditoriyaning istagi va qiziqishini inobatga olgan holda medialarning kontent yaratish siyosatini to'g'ri olib borishi;

- Uslubiy tamoyil. Auditoriyaning qiziqish va istaklarini o'rganib borish uchun har hil uslublardan foydalanish lozim. Fuqarolarning eng dolzarb muammolarini bilish uchun interaktivlik uslublaridan foydalanish lozimligi ortib bormoqda.

- Texnik tamoyillar. Zamonaviy kommunikasion texnologiyalarning yangilanishi bilan auditoriya bilan ikki tomonlama aloqa o'rnatishda texnik imkoniyatlardan foydalanish holda ijtimoiy hayotdagi muammolarni tez yuzaga chiqarish imkoniyatlari osonlashdi.

ADABIYOTLAR

1. Гончаров, Ю.А. Государственная информационная политика в условиях модернизации политической системы России: автореф. дис. ... канд. полит. наук: Ярослав. гос. ун-т им. П.Г. Демидова. – Ярославль, 2004. – 23 с.
2. Алияров, Е.К. Государственная информационная политика в Республике Казахстан в условиях глобальной информатизации: автореф. дис....д-ра полит. наук: 23.00.02 / Е. К. Алияров; Каз. нац. ун-т им. аль-Фараби. – Алматы, 2006. С. 15.
3. Информационная политика СМИ. URL: <http://centeryf.ru/data/stat/informacionnaya-politika-smi.php>.
4. Меркушин Е.А. Региональные сетевые средства массовой информации: Специфика и проблемы отражения информационной политики. автореф. Дис....канд. филол. наук. Воронеж. 2022. С. 15.
5. Прохоров Е.П. Миссия СМИ: обеспечение информированности граждан и информационной безопасности общества // Российская журналистика: свобода доступа к информации. М, 1996, с. 8-12.
6. Бережная М.А. Проблематика социальной сферы в телевизионной журналистике: актуализация позитивного дискурса. дис. ... док. филол. наук. Санкт-Петербург, 2009. С. 22.
7. МакКуэйл Д. Журналистика и общество. М.: Медиа Мир, 2013. – С. 36.
8. Лукина М.М. СМИ в пространстве Интернета. М., 2005. – 87.